

KİTAP İNCELEMESİ
SÜHEYL ÜNVER'İN KÜTAHYA DEFTERLERİ
(Haz. Sâmiha Uluant)

Bahadır KURT¹

Öz

Çalışmamızda, Sâmiha Uluant tarafından yayına hazırlanan “Süheyl Ünver’in Kütahya Defterleri” isimli eser tanıtılacaktır. Kitap, Ord. Prof. A. Süheyl Ünver’in farklı tarihlerde Kütahya’ya gerçekleştirdiği ziyaretler esnasında tuttuğu notların yer aldığı iki defterin tıpkıbasımından oluşmaktadır. Bu defterlere ek olarak Ahmet Yakupoğlu’nun yapmış olduğu resimleri içeren bir defterin tıpkıbasımı da çalışmaya eklenmiştir. Defterlerdeki Osmanlıca notlar yeni harflere aktararak ilgili kısımlara yerleştirilmiştir. 215 sayfadan oluşan eser, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı tarafından 2020 yılının Haziran ayında yayınlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Süheyl Ünver, Kütahya, Kütahya Defterleri

BOOK REVIEW
KÜTAHYA NOTEBOOKS OF SÜHEYL ÜNVER
(By Sâmiha Uluant)

Abstract

In our study, “Kütahya Notebooks of Süheyl Ünver” prepared for publication by Sâmiha Uluant, as the work titled will be introduced. Book, it consists the facsimile of two notebooks containing notes kept by Ord. Professor A. Süheyl Ünver during his visits to Kütahya on different dates. In addition to these notebooks, the facsimile of a notebook containing the painting made by Ahmet Yakupoğlu was added to the study. The Ottoman language notes in the notebooks were transferred to new letters and placed in the relevant sections. The work consisting of 215 pages, was published in June 2020 by the Kubbealtı Academy Culture and Art Foundation.

Keywords: Süheyl Ünver, Kütahya, Kütahya Notebooks

¹ Doktora Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, ORCID 0000-0002-5430-2616, bhdrkt@hotmail.com

Başvuru Tarihi (Received): 16.06.2019 **Kabul Tarihi** (Accepted): 08.07.2020

Tıp tarihçisi, hekim, ressam ve geleneksel Türk sanatlarının son temsilcilerinden olan Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, başarılı bir hekim olmasının yanında kıymetli bir sanatçı ve kültür adamıdır. Türk tıp tarihine kazandırdığı değerli çalışmaların yanı sıra geleneksel Türk kültürü ve sanatı ile ilgili birçok eser vermiştir. Kuvvetli gözlem yeteneği sayesinde gezip gördüğü şehirleri detaylı bir şekilde inceleyerek şehir tarihi ile ilgili önemli bilgiler veren Ünver'in ortaya koyduğu pek çok çalışması geçmiş ile gelecek arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Ünver'in bu alanda hazırlanmış olduğu çalışmalardan biri de yazımıza konu olan Kütahya Defterleri'dir.

“Süheyl Ünver'in Kütahya Defterleri” isimli eser, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı tarafından 2020 yılının Haziran ayında basıldı. Eser, daha önce basımını Kubbealtı Akademisi'nin üstlendiği Süheyl Ünver'in Konya Defterleri, Bursa Defterleri, Edirne Defterleri ve Orta Anadolu Defterleri serisinin son yayınıdır.

Süheyl Ünver'in 1931, 1941 ve 1960-66 yılları arasında gerçekleştirdiği Kütahya ziyaretlerinde gördüğü tarihi yapılar, kültür ve sanat eserleri ile şehrin dokusu ve sosyal yapısı hakkında tutmuş olduğu notlardan oluşan Kütahya Defterleri, Süheyl Ünver'in kızı Gülbün Ünver Mesara'nın katkılarıyla Sâmîha Uluant tarafından yayına hazırlanmıştır.

Kitap, Süheyl Ünver'in Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Kütahya ile ilgili iki adet defterine ek olarak Ahmet Yakupoğlu'nun yapmış olduğu resimleri içeren bir defterin tıpkıbasımından oluşmaktadır. Defterlerde bulunan notlardaki Osmanlıca kısımların yeni harflere aktarılmasının yanında Ünver'in latin harfli el yazıları da daha kolay okunabilmesi maksadıyla matbu harflerle ilgili yerlerin karşısındaki sayfalara yerleştirilmiştir.

Eser, Gülbün Ünver Mesara'nın Sunuş yazısı ile başlıyor. Mesara, yazısının başında babası ve onun çalışmaları hakkında bilgi verdikten sonra defterlerle ilgili şu bilgileri veriyor:

Ünver'in yıllar içinde sayıları binlere erişecek bu önemli koleksiyonunun aynı anlayış içinde yapılmış benzer misalleri olarak, muhtelif yurt dışı ve memleket gezilerinin günlükleri mahiyetindeki şehir defterlerini sayabiliriz. Bu yazma eserler de sayfalarını süsleyen el yapması desenler, suluboya resimler, fotoğraflar ve ihtiva ettiği bilgiler ile artık bugün için birer belge niteliğindedir... Ünver'in 1965-66 tarihlerindeki Kütahya yolculuklarının günlükleri sayılabilecek, çizimler ve suluboya resimlerle bezeli bu iki defterde, bu şehre 1931 yılındaki ilk gidişinde kendi Kodak marka makinesi ile çektiği fotoğraflar ile 1941 ve 1960 yıllarındaki diğer Kütahya yolculuklarına ait resim ve notları mevcuttur. (Uluant, 2020, s.7-8)

Sunuş kısmından sonra kitabı yayına hazırlayan Sâmîha Uluant'ın Giriş yazısı geliyor. Uluant (2020) Süheyl Ünver'in Kütahya ile olan bağından da bahsettiği yazısında defterlerle ilgili bilgi verdikten sonra şu değerlendirmelerde bulunuyor:

Ünver, büyük bir özveri ve titizlikle aldığı notlardan oluşturduğu bu defterlerle, bir şehir kültürü nasıl oluşur ve daha önemlisi nasıl muhafaza edilir gibi önemli sorulara çok doğru ve isabetli cevaplar veriyor. Şehir yalnızca mimarisiyle değil

kültürel dokusu; Ahmet Yakupoğlu, Ahmet Şahin, Ahmet Gürel ve Saatçi Nuri Bey gibi

önemli kültür ve sanat adamlarıyla değerlendirilmiş. Gerçek bir aydın, vatansever, bilim ve sanat insanı olan Süheyl Ünver'in kaleminden Kütahya, sizleri bekliyor. (s.12)

Süleymaniye Kütüphanesi 113. numaralı ilk defter, kitabın 19. ve 79. sayfaları arasında yer alıyor. Bu defter, 1966 yılında Kütahya Belediyesi'nin bir şehir amblemi belirlemek üzere düzenlediği yarışmanın jüri üyeliğine seçilen Ünver'in şehre yaptığı yolculuğun notları ile başlıyor ve yarışma sonucunun belirlendiği toplantının notlarıyla son buluyor. Ünver, bu deftere daha sonra 1931 ve 1941 yıllarında yaptığı ziyaretlerde tuttuğu notları, çizimleri ve çektiği fotoğrafları da ekleyerek yıllar içerisinde Kütahya'daki değişim ve dönüşümünü gözler önüne seriyor. Defterde Kütahya'nın mimari yapıları, gelenek görenekleri, çini sanatı ve şehir dokusuyla ilgili önemli tespitler bulunuyor.

Defterde dikkati çeken "Vakfın Bedduası" başlıklı notunda Ünver, Güdük Minare Cami'sinin fotoğrafını paylaşarak bu yapıyı yıktıran kişinin başına gelenleri şöyle anlatmaktadır: "*Sene 1931... Bir cami harabesi gördüm. Resmini aldım... Vakıfları içinden yok eden hain vakıfçılar, bunu kadro harici çıkarmış. Tabii satılmış. Birisi almış, yıkmış yerine kötü bir apartman yapmış. Sen misin yıkan öyle mi? Bu binaları yıkanlara vakfın bedduası yerini bulmuş. Senelerdir yatakta ah u enin içinde hasta ve mefluç.*" (Uluant, 2020, s. 62).

Kitabın 83. ve 207. sayfaları arasında bulunan Süleymaniye Kütüphanesi 159 numaralı ikinci defter, Kütahya Kalesi'nin fotoğraflarıyla başlayarak Ünver'in "26-28 Mayıs 1965 Çarşamba Günü Kütahya'da Üç Gün İki Gece" başlığı altında Ahmet Yakupoğlu'na yaptığı ziyaretinin anlatımıyla devam ediyor. İkinci defter, günlük tarzında tutulan notların, çizimlerin, suluboya resimlerin ve fotoğrafların fazla olmasından dolayı diğer deftere nazaran daha hacimli ve zengindir. "Güdük Minare Camii" ve "Namazgâh" gibi günümüzde yerinde olmayan pek çok yapının yegâne fotoğraflarının ve bilgilerinin bulunduğu defterde 1930'lu yıllarda Kütahya yerel kıyafetlerinin görüntüleri de bulunuyor. Ayrıca defterde Ünver'in Kütahya Mevlevihanesi ve Molla Bey Kütüphanesi'nden Vahit Paşa Kütüphanesi'ne devredilen el yazması eserlerle ilgili yaptığı ayrıntılı tetkikler de yer alıyor.

Ünver'in bu defterde kaleme aldığı notlarda, Kütahya'nın geleneksel el sanatları ve sanayisi ile ilgili olarak şu değerlendirmeler dikkat çekmektedir: "*Kütahya'da hala yerli zırh ve çivi yapan dükkanlar var. Haffaf Çarşısı pek hoştur. İstanbul'da bugün mevcut olmayan birçok milli sanayimiz burada elhamdülillah revaçtadır. Halk hemen harice ve Avrupa malına lüzum hissetmeden her şeyini kendi yapıyor.*" (Uluant, 2020, s. 200). Bu tespitlerden sonra Ünver, Kütahya'nın ve Kütahyalıların kültürel yapısına ise şöyle değiniyor: "*Kütahya tam ve saf bir Türk şehridir. Halk çok mutaassıptır... Halk mahalli ve milli adetlerinden vazgeçmemiştir. Gramofonlarda alafranga plaklar duyulmaz.*" (Uluant, 2020, s. 200).

Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Tavşanlı-Zeytinoğlu Kütüphanesi Defterleri: 926 numaralı defter, kitabın son bölümünü oluşturan 210. ve 215. sayfalar arasında bulunuyor. Defterin yayınlanan kısmında Ahmet Yakupoğlu tarafından 1948-1949 yıllarında çizilen Kütahya'nın Tavşanlı ilçesindeki "Arslan Bey Türbesi", "Tavşanlı Ulu Cami Çeşmesi", "Sarı Dede Kabri", "Mülayim Dede Türbesi", "Kavaklı Cami" ve efsanelere konu olan "Balıklı Havuz"un karakalem çalışmaları yer alıyor. Toplam 215 sayfadan oluşan kitap, bu resimlerle son bulmaktadır.

Ünver'in çektiği ve farklı kişilerden temin ettiği fotoğraflar, kendi yaptığı sulu boya resimleri ve çizimleri defterde yer alan notlar ile bir bütünlük arz etmektedir. Yapılan bu çalışma bütün yönleriyle Kütahya'nın tarihi ve mimarisinin yanı sıra şehrin toplumsal ve kültürel geçmişine de

ışık tutuyor. Ayrıca Süheyl Ünver'in öğrencisi ve manevi evladı, Kütahyalıların "Ahmet Ağabey'i" ressam, minyatür sanatçısı ve neyzen Ahmet (Çalışel) Yakupoğlu'nun yaptığı resimler de bu çalışmaya renk katmaktadır.

Kütahya'nın değişim ve dönüşümünün canlı şahitlerinden olan Süheyl Ünver, Kütahya Defterleri'nde şehirdeki gelişmelerle ilgili yapıcı eleştirilerin yanında olumsuz tespitlerde de bulunmaktadır. Vakıf mallarının bakımsızlığı ve yok edilmesinin yanında Osmanlı mimarisinin terk edilip yerine estetikten uzak yapıların ortaya çıkması Ünver'i rahatsız eden konuların başında gelmektedir.

Eser, Kütahya'nın 1931-1966 yılları arasındaki gelişimini mukayeseli olarak görmek açısından önemlidir. Defterlerde bulunan notlar, fotoğraf ve çizimler; Kütahya'da yaşayan son Osmanlı simalarının hayatlarını, unutulmaya yüz tutan yerel sanatları, sessiz sedasız ortadan yok olan eski Kütahya evlerini, o gün asırlara meydan okurcasına ayakta kalmış fakat günümüze ulaşmaya güçleri yetmeyen birçok tarihi yapının hazin öyküsünü anlatması bakımından son derece önemlidir.

Kaynakça

Uluant, S. (2020). *Süheyl Ünver'in Kütahya defterleri*. İstanbul: Kubbealtı.